

TRADICIONARI DE MALLORCA

BASAT EN EL CALENDARI FOLKLÒRIC DE RAFEL GINARD

TRADICIONARI #06

Abril de 2016

La diada de Sant Jordi

Un projecte de la **CASA PARE GINARD. MUSEU DE LA PARAULA** (Sant Joan)
FUNDACIÓ CASA MUSEU - CONSELL DE MALLORCA

QUAN HO CELEBRAM?

23 d'abril

Sant Jordi

*Gloriós Patró Sant Jordi,
vós ja m'heu abandonat:
si sembr xeixa, és any de blat;
si sembr blat, és bon any d'ordi.*

QUÈ CELEBRAM?

Elements festius de la celebració de Sant Jordi

La festa de sant Jordi són el conjunt de celebracions que tenen lloc entorn el 23 d'abril, dia en què morí decapitat Jordi, un soldat romà esdevingut sant cristià. De la seva vida real se'n saben molt poques coses però la seva llegenda, segons la qual aquest heroi va deslliurar una bella princesa de les urpes d'un terrible drac (un arquetip d'història que ja existia a l'Europa rural precristiana) va arrelar amb força. La devoció pel sant cavaller s'estengué sobretot perquè apareixia muntat en el seu cavall blanc batallant al costat dels exèrcits catalans en moments difícils. Heroi almogàver i sant protector pels monarques catalans fins al segle XV, aquest patronatge ha esdevingut, amb la instauració del costum de la rosa i del llibre, la festa patriòtica i cívica de primavera més celebrada arreu del Principat, com també en certes contrades del País Valencià, Andorra, Illes Balears i en els pobles de l'Aragó catalanoparlant, on és dia de festa oficial. Avui, la Festa de Sant Jordi -diada del llibre i els llibreters, i festa de l'amor i els enamorats- és una de les festes més populars de Catalunya i que s'ha estès arreu de les terres de parla catalana i de l'estat espanyol.

Al Principat de Catalunya, el dia del enamorats és una diada durant la qual els que s'estimen ho expressen de forma especial i simbòlica regalant-se, com a mínim, una rosa i un llibre. Al País Valencià, el dia dels enamorats és el 9 d'octubre, mentre que als països de tradició castellana i anglosaxona ho celebren el 14 de febrer.

El dia 23 d'abril es tracta d'una de les diades cíviques més assenyalades, aquest dia els carrers i places de moltes localitats s'omplen de parades de llibres que les editorials i llibreries munten amb l'objectiu de vendre els seus llibres i de presentar les darreres novetats. Algunes de les parades compten amb la presència dels mateixos autors, que aquest dia signen exemplars a qui ho desitgi.

Orígens de la festa

Molts són els pobles del món que tenen a sant Jordi com a patró: Anglaterra, Portugal, Grècia, Etiòpia, Rússia, Lituània, Geòrgia, etc. El vessant cavalleresc, guerrer i heroic del sant el convertí en un referent ideal pels monarques i els seus exèrcits, que l'invoquen perquè intercedeixi en les batalles. Així, tots els antics regnes de la Corona catalano-aragonesa adopten sant Jordi com a patró ja des de ben antic: el Regne d'Aragó el proclama patró el 1096, el Regne de València el 1343, el de Mallorca el 1407 i el de Catalunya el 1456.

Del dia 31 de desembre de 1229, quan Madina Mayurqa passà a ser la Ciutat de Mallorca, conta la crònica del rei Jaume I que, segons informaren alguns musulmans fets presoners, el primer soldat que entrà a la ciutat fou un cavaller blanc que muntava un cavall, també blanc. El mateix rei conqueridor analitza la informació i interpreta que degué ser sant Jordi, com s'havia esdevingut en altres batalles: «E segons que els sarraïns nos contaren, deien que viren entrar primer a cavall un cavaller blanc ab armes blanques; e açò deu ésser nostra creença que fos sant Jordi, car en estòries trobam que en altres batalles l'han vist de cristians e de sarraïns moltes vegades». L'historiador Binimelis, l'any 1595, recull també aquesta informació: «Fou cosa pública i manifesta, així per dit dels moros com dels cristians, que se vegé entrar en la ciutat, que anava davant tots els de a cavall, un cavaller bell, armat de blanc, amb el seu cavall blanc; se creia segons la història reial, que fou el gloriós sant Jordi, patró de la Cavalleria d'aquests regnes d'Aragó i Catalunya, amb divisa blanca i creu daurada».

A l'edat mitjana sant Jordi és proclamat patró dels cavallers cristians. Moltes ordres militars europees (Anglaterra, Alemanya, Àustria, Itàlia, Rússia) es posaren sota la seva advocació. A partir del segle XVI es difonen molts relats i llegendes guerrerres en què el sant apareix en els moments decisius de les batalles fent costat als exèrcits i afavorint la victòria. Catalunya no queda al marge d'aquest corrent. Borrell II, Jaume I i Pere III, entre d'altres monarques catalans, asseguren que la intervenció del sant és decisiva per aconseguir les seves conquestes de Barcelona, Mallorca i València. Els almogàvers catalans popularitzen el culte a sant Jordi per tota la Mediterrània.

És molt difícil posar una data concreta que marqui l'inici de la tradició popular de regalar roses el dia de Sant Jordi. Ha de ser molt antiga, ja que es té constància de la celebració de la Fira de Roses per Sant Jordi des del segle XV. Aquesta mateixa antiguitat tempta a buscar una relació entre una tradició popular i el simbolisme de l'amor cortès que representa la rosa, tot i que el costum de regalar flors existeix d'abans del Cristianisme i els romans celebraven pels volts del mes d'abril una festa floral dedicada a la deessa Flora.

La versió catalana de la llegenda de Sant Jordi diu que després d'un combat aferrissat del cavaller i el drac, la bèstia va caure travessada pel ferro esmolat i que dels degotalls

de sang que arribaven a terra en va néixer un roser que floria amb profusió cada mes d'abril. Aquesta és l'explicació que la tradició oral dóna al costum de regalar roses per la diada de Sant Jordi.

Llegendes i relats imaginaris a banda, sabem que la tradició d'obsequiar amb roses les enamorades ve de lluny. El lligam de Sant Jordi amb el món de la cavalleria i l'amor cortès pot haver estat el germen de la tradició. També sabem que al segle XV se celebrava a Barcelona l'anomenada Fira de les Roses i que al voltant del Palau de la Generalitat s'instal·laven venedors d'aquesta flor. Aquesta fira era coneguda com *fira dels enamorats*, perquè hi anaven les parelles de promesos, els nuvis i els qui feia poc que eren casats. Al mateix temps, ja era costum d'obsequiar amb una rosa les dones que assistien a l'eucaristia oficiada a la capella de Sant Jordi del palau. I, finalment, hi ha qui diu que el costum de regalar roses té arrels romanes, concretament de les festes en honor a la deessa Flora, que més tard foren cristianitzades.

La festa que ara coneixem té el seu origen en l'època de la Diputació del General i està lligada a la noblesa i els estaments dirigits que el dia de Sant Jordi celebraven una missa a la capella del Palau de la Generalitat, on també s'hi feia l'esmentada Fira de Roses.

El Dia del Llibre és bastant més recent. Segons algunes fonts, es va celebrar per primera vegada el 7 d'octubre de 1926. La idea original va ser de l'escriptor valencià resident a Barcelona Vicent Clavel Andrés, que ho va proposar a la Cambra Oficial del Llibre de Barcelona. Poc després, l'any 1930, es va canviar la data pel 23 d'abril, per commemorar que aquest mateix dia però de l'any 1626, encara que segons diferents calendaris, van morir els escriptors Miguel de Cervantes i William Shakespeare. El 23 d'abril també van néixer o morir escriptors universals com Josep Pla (1981), Maurice Druon (1918), K. Laxness (1902), Vladimir Nabokov (1899) o Manuel Mejía Vallejo (1923).

El 15 de novembre de 1995, en una conferència general que va tenir lloc a París, la festa del 23 d'abril dedicada a la literatura ha estat declarada per la UNESCO "Dia Mundial del Llibre i dels Drets d'Autor".

La festa de Sant Jordi a Ciutat

L'any 1407 els jurats de la Ciutat i del Regne de Mallorca feren una crida al poble perquè celebrés la festa de Sant Jordi «per tal com lo dit sant cavaller en diverses batalles de cristiandat és estat vist, e migensant la potència divinal e la sua ajuda, dels enemics de sa santa fe han obtinguda victòria».

Els cavallers i, en general, la noblesa del Regne de Mallorca el tenien com a patró. Així, el 20 de setembre de 1460, amb autorització del rei Joan II, es creà la Confraria de Sant Jordi dels Cavallers, en una gran festa presidida pel bisbe Marí de Santacília. La

institució tenia la seu a l'església de Sant Francesc, que compta amb una potent iconografia que reproduceix en diverses ocasions el sant.

L'any 1577 s'aprovaren unes noves ordinacions de la Confraria de Sant Jordi. Els seus capítols tenen molt present la celebració de la festa del sant. Es tractaven d'unes celebracions de caire cavalleresc i que per aquest mateix motiu eren lluny de l'imaginari festiu popular. Les celebracions consistien en les completes i oficis eclesiàstics corresponents i en la realització de justes i tornejos al Born de Ciutat en els que hi participaven tots els cavallers.

A Ciutat el gremi dels flassaders tenien per patró a Sant Jordi i celebraven la festa a l'iglesia de Sant Antoni de Pàdua que estava a la plaça anomenada avui de Sant Antoni.

La llegenda de sant Jordi

Les versions sobre la llegenda de sant Jordi, la princesa i el drac són molt nombroses, tant com les interpretacions que ha suscitat al llarg del temps. Aquestes diferents interpretacions reflecteixen l'extraordinari poder simbòlic i al·legòric de la llegenda. De versions se'n poden distingir tres tipus: les antigues, les romàntiques i les modernes. La versió més antiga és la que va escriure, l'any 1246, Iacobus de Voragine, dominic i arquebisbe de Gènova, que va divulgar en la seva *Llegenda àuria*. Més tard, entre els segles XIV i XV es van publicar nombroses versions de la llegenda. Al segle XIX i XX és quan s'escriuen les versions modernes.

Segons la *Llegenda àuria* de Jaume de la Voragine, sant Jordi era un noble cavaller de Capadòcia que visqué al segle III de la nostra era. El cavaller estava de passada a la ciutat de Sica, a la província de Líbia. Proper a la població hi havia el cau d'un drac ferotge que tenia atemorida la població. Els habitants de Sica, per sobreviure i accontentar al drac, li oferien dues ovelles cada dia. Prest s'acabà el ramat d'ovelles i hagueren de decidir lliurar una persona cada dia al temut monstre. L'elecció de la víctima es feia per sorteig i un dia la sort caigué en la filla del rei. La donzella va emprendre el camí cap al cau del drac per lliurar-s'hi quan trobà al cavaller Jordi. El valerós Jordi li digué: «En nom de Crist, jo t'ajudaré». Després d'una dura confrontació amb el drac el ferí i li enfonsà la llança. Portà l'animal ferit a la ciutat i sant Jordi digué al rei: «Creieu en Crist i batiau-vos. Ja veureu com jo mat a aquesta bèstia quan us hàgiu convertit». D'aquesta manera els habitants de Sica es feren cristians i el cavaller Jordi donà mort al drac.

(23 d'abril) [Sant Jordi] Vid. 23 abril . Sant Jordi. Ve't aquí una cosa que concorda amb la llegenda de Sant Jordi i la donzella deslliurada del drac pel nostre sant. "Cléanthe devait épouser la jeune holoé, fille du feuve Eiris. Elle avait été promise par son père à celui qui la délivrerait d'un serpent ailé qui était né sur les bords du fleuve, et qui devait la dévorer dans peu de jours, suivant la prediction d'un oracle. Ce jeune homme par un

excès d'amour se devoua, [s'oferi, se sacrificà, se votà) pour luer le monstre; il réussit; mais il ne put goûter le fruit de sa victoire: et pendant que Pholoe, se préparant a un doux hyménée, attendait impatiemment Cléanthe, elle apprit qu'il avait suivi adraсте dans les combats, et que la Parque avait tranché cruellement ses jours. Fénelon Télémaque, llibre XV, pàg. 371, del meu exemplar.

El sant, que estava sota les ordres de l'emperador Dioclecià, va negar-se a portar a terme l'edicte de l'emperador que ordenava perseguir els cristians i per aquest motiu va ser ésser martiritzat i decapitat pels seus coetanis. Molt aviat es va començar a venerar com a màrtir a la part oriental de l'Imperi Romà i de seguida aparegueren històries fantàstiques lligades a la seva figura.

La versió de la llegenda més popular a Catalunya explica que a Montblanc (Conca de Barberà) hi havia un drac terrible que causava estralls a homes i bèsties. Per apaivagar-lo, s'escollia per sorteig una persona que era donada en sacrifici al monstre. Un dia la sort va assenyalar la filla del rei, que hauria mort a mans de la fera si no hagués estat per l'aparició d'un bell cavaller que es va enfrontar al drac i el va matar. La tradició afegeix que de la sang vessada va néixer un roser de flors vermelles.

Aquesta mateixa llegenda, amb lleugeres variacions, es repeteix en les tradicions populars d'Anglaterra, Portugal o Grècia.

El culte i la devoció a sant Jordi comença just després de la seva mort, l'any 303 i agafa molta volada entre les comunitats cristianes primitives de l'Orient de l'Imperi Romà, que li edifiquen esglésies i temples, gràcies als episodis relacionats amb la llegenda de la Passió o *Martyrion* del sant, els set dies de martiri i cruels turments que va sofrir a mans dels romans per negar-se a obeir l'edicte de Dioclecià. Més tard, les croades en popularitzen la devoció, expandeixen el culte al sant per tot l'Occident cristià i l'implanten a tot Europa. Iacobus de Voragine, va divulgar la *Llegenda àuria* de Sant Jordi, el drac i la princesa, que s'ha popularitzat arreu i de la que n'hi ha innombrables versions. Més tard, a partir del segle XIV, sorgeixen nombroses llegendes guerreres en les que apareix miraculosament sant Jordi fent costat als guerrers cristians en el moment decisiu de la batalla. A Catalunya sant Jordi intervé en batalles històriques, al costat del comte Borrel II, Jaume I, entre d'altres, i és invocat pels Almogàvers enmig de les lluites.

Iconografia de sant Jordi

Els atributs que acompanyen a les representacions de sant Jordi són els propis elements protagonistes de la seva llegenda. És a dir, el drac o una serp als seus peus, la llança, l'espasa, i l'escut o un estendard blanc amb una creu vermella, insígnia dels croats. La imatge més antiga la trobam en una icona procedent del monestir de Santa Catalina del Sinai, en el segle VI, en el qual ja s'hi representa el tipus iconogràfic habitual: una jove, imberbe i vestit de soldat romà o amb armadura. Des del segle XII

és més habitual les seves representacions a cavall lluitant contra el drac. El Gòtic català és especialment significatiu en la iconografia del sant, essent representat pels mestres medievals Bernat Martorell, Jaume Huguet, Pere Joan i Pere Niçard.

(Abril) [Sant Jordi] En el popular entremés "En Llorenç Malcasadis" hi ha una célebre invocació a Sant Jordi. Més o manco fa així: "O gloriós Sant Jordi,/ veniu prest amb so cavall/ i vos daré un aumut d'ordi/ si me treis de aquest ball".

Les petjades de sant Jordi a Mallorca

A Mallorca, deixà altres petjades i records, sovint recollits per les rondalles. Al coll de Sant Jordi, vora Son Ferrandell de Valldemossa (antiga possessió dels cavallers de Sant Jordi d'Alfama) ajudà els cristians a conquerir la contrada. Al camí dels Cingles, de la possessió Bini, d'Escorca, hi ha la roca Saltadora, des d'on el cavall del sant pegà un bot prodigiós i arribà fins a Barcelona. A Sóller, alliberà la població de la terrible cuca de sa Mola, i aquí en teniu la transcripció que va fer Caterina Valriu de la llegenda:

"Uns li deien drac, altres li deien cuca, el cert és que era un animalot ferest. La boca reblida d'ullalls punxeguts, el cos cobert d'escates talment una cuirassa, les urpes esmolades i la cua plena de verí. Damunt l'esquena, dues ales de ratapinyada disforja capaces de fer volar aquell embalum, ni que fos amb un vol feixuc i maldestre. Hi ha qui diu que el seu alè era de foc, la saliva de sofre i la mirada tan maligna que podia petrificar els incauts que gosessin fitar-la.

La bèstia habitava una cova del puig de Sa Mola, entre la vall de Sóller i el port. Si algú s'atrevia a passar prop de la gruta, la seva vida tocava la fi, perquè la cuca, ràpida i voraç el s'engolia d'un mos. La gent anava alerta i tothom es feia lluny de l'indret maleït. L'alà fètid del monstre assecava les plantes del puig i els seus brams, les nits de lluna plena, feien tremolar les ones quietes del port.

La cuca arribà a passar tanta de gana que s'acostumà a menjar pedres. Pedres feixugues i cantelludes que li omplien el ventre de grava i de ràbia. Rac, rac, rac, rac... el seu rosegar se sentia fins a Sóller i Fornalutx. Rac, rac, rac... retrunyia pel Mirador de les Barques i s'enfilava pel Camí del Barranc de Biniaraix, Rac, rac, nit i dia. Rac, rac, rac a sol i serena.

La gent de Sóller passava pena que, amb el temps, rosegués totes les muntanyes de la contrada i fes de la vall un pla com el call de la mà. Però heu de pensar i creure i creure i pensar que sant Jordi, que aleshores anava pel món i s'abellia de sojornar adesiara per devers Mallorca, ho va saber i digué:

-Així mateix, aquesta cucota ja fa llarg. Me n'hi vaig i o jo la mat o ella me mata a mi!

Partí cap a Sóller, el més decidit del món, i de Sóller cap al port i ja s'enfilava amb el seu cavall blanc pel puig de Sa Mola quan el drac el va ensumar. L'animalot li va sortir a

l'encontre, fet un dimoni. Els ulls li espirejaven, la boca badada mostrava els ullals punxeguts, la cua dreta a punt per clavar el seu varí, les urpes esmolades i tot el seu cos en tensió, preparat per atacar. Sant Jordi, lluny de recular, l'hi enfrontà amb l'espasa a la mà. En el combat, els bramuls de la bèstia eren cada cop més esglaiadors i la seva sang verdosa i espessa esquitxava les mates i –allà on queia- socorrava tot quant tocava. Al punt, però, sant Jordi l'hagué vençuda amb l'espasa i el coratge. Prop de la cova quedà el cos mort de la cuca, el ventre feixuc de pedres, les ales vençudes, l'alè estroncat. Inútils ja els ullals, la cuirassa d'escates, el verí vessat.

Sant Jordi, feina feta, partí cap a altres indrets. Hi ha qui diu, però, que quan se n'anava encara va ser a temps de fer fugir un estol de moros que havien anat a fer una ràtzia a Valldemossa. Se n'anaven amb uns quants valldemossins que havien fet captius, per una dreuera molt aspra cap al port, on la galiota els esperava. Sant Jordi s'amollà amb el cavall per un grandió penyal que hi ha en aquell pas i l'animal anava tan rebent que hi estampà les quatre potes, que hi quedaren senyades ben fondes i allà les hi podeu veure. I és per aquesta feta que la dreuera s'anomena, encara avui, el Pas dels Moros.

Sant Jordi partí, però ens deixa l'empremta del seu coratge marcada a la roca per recordança.

Diverses esglésies i capelles es dedicaren a sant Jordi, i l'art ens ha deixat precioses mostres, com la taula pictòrica de Pere Niçard, de devers 1470, conservada al Museu Diocesà de Mallorca i que es tracta d'una peça artística de gran rellevància per la història de la pintura de Mallorca, tant per la seva qualitat tècnica com per representar la badia, el port i Ciutat de Mallorca amb elements ben identificats malgrat la idealització de ciutat flamenca. Altra representació important de Sant Jordi la podem gaudir al Museu de Mallorca, es tracta d'una taula que representa al sant amb el drac, obra de Francesc Comes, pintor documentat a Mallorca entre 1392 i 1415.

Pel que fa a les peces teatrals referides a la vida del sant cal destacar dues obres mallorquines que es conserven al *Manuscrit Llabrés* del segle XVI i que es conserva a la Biblioteca de Catalunya. La més interessant és la *Consueta de sant Jordi*, número 30 en el manuscrit, que es centra en el tema de la llegenda del drac agafant per font la *Llegenda Àuria*. La consuetud destaca per l'espectacularitat de l'acció externa que, amb disfresses, ha de simular un drac que es menja en escena a un caçador i a un jove i que després és mort per sant Jordi. El sant apareix en escena muntat en el seu cavall blanc. El sòl de l'església devia servir d'espai escènic per aquestes accions. És un text que respon a una tècnica medieval, amb presència de versos cantats al to d'himnes religiosos. L'altra obra es titula *Consueta del gloriós sant Jordi*, és la número 31 de l'esmentat *Manuscrit Llabrés* i se centra en l'episodi del martiri del sant. Hom creu que l'autor no és el mateix que de la primera peça i que podria ser més tardana. Hi figura un pròleg i una espècie d'epíleg i els diàlegs es resolen amb parlaments més llargs. Es basa en altres fonts diferents a la *Llegenda Àuria* a partir de la tradició ja molt

desenvolupada al segle XVI entorn a la figura del cavaller Jordi. El pròleg i l'epíleg deixen entendre que s'escenificava en un poble de Mallorca; podria esser Inca, on l'any 1460 està documentada la representació d'una *Passió de Sant Jordi*. Les peces teatrals esmentades varen ser publicades als tres volums del *Teatre hagiogràfic* per Josep Romeu i Figueras als anys 50, dins la Col·lecció "Els Nostres Clàssics", de l'Editorial Barcino. Són peces que probablement feia segles que es representaven cada any, per costum, d'aquí el nom de *consueta*.

El drac

El drac és l'animal fabulós més conegut en l'actualitat. De dracs n'hi ha de moltes espècies, segons les terres d'on són originaris i la cultura que els ha descrit. Així, tant poden ser considerats éssers malignes com divinitats protectores. Segons Joan Amades, els dracs són «unes bèsties ferotges, de mida gegantesca; participen de les condicions de bèsties de terra, d'aigua i d'aire; tenen quatre potes, amb unes ungles esmolades com ganivets. Tenen també unes dents refiledades com espases i una llengua punxant com si fos una agulla. Les seves ales són immenses, per l'estil de les ales de la ratapinyada, amb la punta de cada aleró acabada amb una aguda punxa. Quan bramulen fan retrunyir la terra, llencen un alè pudent que emmetzina l'aire i mata tots els vegetals de la rodalia.» Els trets comuns de totes les descripcions d'aquests éssers són el fet de què el drac participa dels quatre elements –viu en coves o en llacs, vola pels aires i treu foc- i té caire de rèptil gegantí i ferotge. El drac, a la nostra cultura, s'associa generalment al diable. Els dracs sempre viuen i vénen de terres llunyanes o poc conegudes, i a la cultura catalana es deia que els havien portat els moros. En altres indrets vénen d'un Orient més o menys llunyà.

De llegendes de dracs, n'hi ha moltes i en moltes cultures. Dins la tradició catalana coneixem la del drac de Sant Llorenç de Munt; El drac de Banyoles, i El drac de Na Coca, una de les llegendes més conegudes de Ciutat. Es tracta d'un cocodril que visqué a Palma en el segle XVII, entre el barri del Call i la Portella. La bèstia ferotge sortia de nit i atacava a grans i petits fins que morí a mans del capità i governador d'Alcúdia Bartomeu Coc, qui es trobava a la Portella de Palma una nit de 1776. El capità festejava una dama del lloc i mentre adreçava paraules de galanteig a la seva estimada des de baix del seu balcó va aparèixer el drac. El capità no dubtà ni un moment i amb la seva espasa donà mort a la bèstia, l'arrossegà fins a la seva estimada i li ho oferí com a prova del seu amor, dient: «-Vet ací es drac, es drac de na Coca».

COM HO CELEBRAM?

23 d'abril, Sant Jordi

*Oh Sant Jordi gloriós!
Veni prest amb so cavall,
li darem un aumud d'ordi
si vós me treis d'aquest ball.*

Avui dia la celebració de Sant Jordi és molt lluny dels antics tornejos i justes que els cavallers de Ciutat disputaven al Born. Enfront a la demostració de les aptituds físiques la diada s'ha convertit en una festa de la lectura, la literatura, la imaginació i la fraternitat mitjançant el regal de llibres i roses. Al llarg dels dies previs a Sant Jordi es programen multitud d'actes relacionats amb la literatura i el foment de la lectura. Pels editors, llibreters i escriptors es tracten d'uns dies de molta de feina per tal de enllestir i donar a conèixer les darreres novetats editorials. A més, el costum de regalar roses, no tan sols els enamorats sinó també als amics i familiars com a senyal d'estimació, de cada vegada arrela més, per tant els floristes aprofiten la festivitat per augmentar les ventes d'aquestes flors.

El dia 23, Sant Jordi, és el plat fort i la plaça Major de Palma s'omple de paradetes de llibreters i institucions entre les quals una gernació de persones es passegen complint el ritual de comprar llibres i roses. Al llarg del dia hi ha l'oportunitat de trobar-nos amb els escriptors que presenten la seva obra i realitzen sessions de signatures. Als pobles més petits la diada es trasllada al cap de setmana següent al dia 23 (si aquesta ha caigut entre setmana) per tal d'afavorir l'afluència de més persones.

Cal destacar també que sant Jordi és patró de la Colònia de Sant Jordi i d'Orient (Bunyola) i que ambdós nuclis presenten el seu programa de festes. En el *Calendari Folkloric* Rafel Ginard descriu la festa en honor a sant Jordi a Orient però celebrada el mes d'agost en comptes del 23 d'abril.

A Orient fan la festa popular a sant Jordi, que n'és el patró, però dins el mes d'agost. Hi ha corregudes, revel·la i xeremies i allà hi van els amos i madones de Son terrassa, Son Palou, de Ca els Reis, Son Vidal, Son Bernadàs, Son Petor, Comasema, les grans possessions d'oli, olieres. Orient és una reconada meravellosa, i se conta per lo més sanitos de Mallorca. Un poble que se desfà, estregolat per les possessions.

Per Sant Jordi el poble de Santanyí convoca anualment el Certamen de poesia catalana Bernat Vidal i Tomàs. També aquest any ha estat la primera edició del premi Miquel Bauçà de Poesia convocat a Felanitx.

Aquest any Sant Jordi coincideix amb la celebració del Festival de Poesia de la Mediterrània, que respon a la seva divuitena edició. Es tracta d'un festival que convida a diversos poetes de l'illa i de l'estranger els quals al llarg de quatre dies realitzaran nombroses activitats on compartiran versos i literatura i que culminarà el dimarts 26 amb la Festa de la poesia al Teatre Principal. En aquesta edició els poetes que hi participen són: Miren Agur Meabe (en basc), Maria Cabrera (en català), Ruxandra Cesereanu (en romanès), Marcel Font (en català), Gonzalo Hermo (en galleg), Enrique

Juncosa (en castellà), Irakli Kakabladze (en georgià), Victor Kulle (en rus), Giorgio Luzzi (en italià), Llucia Ramis (en català), Diane Régimblad (en francès), Pau Sif (en català) i Adrià Targa (en català).

QUÈ MENJAM?

Aquesta estació de l'any ens ofereix colors vius, aromes exuberants i gran varietat de sabors. És una bona època per gaudir d'hortalisses i verdures com les cebes tendres, els espàrrecs de marge, carxofes, bledes i enciams; llegums com els pèsols i les favetes; fruites com les cireres, les prunes, les maduixes, les nespres i els préssecs. La majoria d'elles també perllonguen la seva presència durant l'estiu. Pel que fa al peix és època de sardina, rap, bacallà, gall, sorell... i de marisc i mol·luscs: nècora, llamàntol, gamba grisa, llagostins, peus de cabra, cloïsses, sèpia... Quant a la carn, aquesta es pot adquirir tot l'any, malgrat que per aquesta temporada és recomanable el xai.

*¿En a quin llibre has trobat
que es bords no tenen
parents?
Els vénen de millors gents
que es cavallers de Ciutat.*

QUÈ DEIM?

Al Cançoner Popular de Mallorca tan sols hi trobam tres cançons dedicades al sant, suposam que el motiu és per tractar-se d'un sant més proper a l'estament nobiliari i per tant allunyat de l'imaginari popular. De fet, les tres cançons fan referència al conreu dels cereals i sobretot el d'ordi. Com ja ens informa Rafel Ginard al *Calendari Folkloric*: *Per Sant Jordi garbes d'ordi. Devien segar més prest l'ordi en temps primer que se forma aquest refrany.*

Així mateix, tampoc abunden les cançons dedicades als llibres, cal recordar que la producció etnopoètica naixia majoritàriament dels estrats populars de la societat, i que el conreu i afició per la literatura no era usual, bàsicament per les pobres condicions socioeducatives de l'època. Entre el material del cançoner de Rafel Ginard hi trobam una endevinalla dedicada al llibre, diu així:

*L'ajeuen, el banyen,
l'embruten, el fermen,
l'apleguen, el cursen,
el taien i el venen.*

*En es portal teniu roses
i en es corral clavellines,
a sa boca teniu mel
i en es cor teniu espines.*

“SANT JORDI”, AL MÓN

Festa dels moros i cristians d'Alcoi

La Festa de Moros i Cristians, que actualment celebra Alcoi en honor del seu patró sant Jordi, és el resultat d'una evolució que, al llarg de més de tres segles, basa el seu origen en l'episodi històric de la batalla que van lliurar els alcoians, el dia 23 d'abril de 1276, contra les tropes sarraïnes comandades pel cabdill Al-Azraq, en què l'exèrcit musulmà, i segons la tradició, van quedar considerablement delmades gràcies a la intervenció miraculosa del cavaller sant Jordi.

El Diumenge de Resurrecció anuncia l'inici de les festes. Un membre de cada “filà” recorre els carrers de la ciutat. El segon diumenge següent es repeteix l'estampa, però els protagonistes són els infants: és la Glòria infantil.

Des d'aquest dia i fins al dia dels Músics tenen lloc a la nit les "filaetes", desfilades pels carrers d'esquadres de festers mudats i acompanyats de música.

El dia dels Músics s'organitza una cercavila amb les bandes de música que acaba a la plaça d'Espanya, on els músics es fonen amb el poble, que entona l'Himne de Festes.

El dia següent comença el que s'anomena la Trilogia: dia de les Entrades, dia de Sant Jordi i dia de l'Alardo.

El primer dia, el de les Entrades, a l'alba, la plaça d'Espanya és l'escenari de la Diana. Una esquadra de cada “filà” recorre els carrers al so de pasdobles. A mitjan matí es du a terme l'Entrada cristiana, un espectacle que rememora l'entrada dels exèrcits de la creu a la ciutat, disposats a defensar-la de l'atac sarraí. Els elements de la desfilada són la carrossa del Capità cristià, rodejat pels seus cavallers; les esquadres especials, els estendards i els grups de dansaires, tot acompanyat per música. Durant tot el matí desfilen les distintes “filaes” fins a l'arribada de l'Alferes cristià que tanca l'Entrada cristiana. A la tarda és el torn de l'Entrada de Moros, amb una desfilada plena d'imaginació i sensualitat en un ambient oriental, amb dansaires, guerrers africans i animals, desfilant davall una pluja de confeti i serpentines, llançades des dels balcons.

El segon dia és el dedicat al patró, sant Jordi, que a Alcoi està encarnat per un infant, protagonista de la festa. És el dia de la Diana infantil i també de processons matutines i vespertines, en les quals destaquen altra vegada els fastuosos vestits dels protagonistes.

El dia de l'Alardo és l'últim i s'hi du a terme la lluita dialèctica amb les Ambaixades i la

*Per un animal de pèl
amb un cap com un dragó
tota sa gent d'Alaró
sortí en es carrer a veure'l.*

lluita incruenta amb l'arcbús tronador. Els dos bàndols, el moro i el cristià, s'alternen en la presa i reconquesta del castell, mentre que Alcoi va omplint-se amb el fum de la pólvora. El combat finalitza el vespre quan, en els merlets del castell, hi apareix l'infant Sant Jordiet damunt del seu cavall blanc.

St George's Day a Anglaterra

Les celebracions en honor al patró d'Anglaterra anaren en declivi a partir del segle XVIII, tot i que actualment hi ha diverses propostes per dotar de popularitat aquesta festivitat. Destaquen alguns costums com el de portar una rosa a la solapa; els pubs es decoren amb banderes i motius que fan referència al sant; s'organitzen tornejos de futbol, criquet i rugbi; es fan desfilades de confraries; i s'organitzen festivals gastronòmics que són una molt bona oportunitat per tastar els productes i cerveses típiques d'Anglaterra.

Llegenda de Seridge

Llegenda popular bubi de la part sud de l'illa de Bioko (Guinea Equatorial). Contada per Juan Mwateriobo Jhoni i transcrita per Juana Jhoni Lele, guineana de l'illa de Bioko.

«Fa molt molt temps, en el temps en què els galls tenien dents, vivia a l'aldea de Riasaka, una família a la qual Rupe (el creador del món) va donar un únic fill, a qui van posar el nom de Seridje. A Riasaka hi havia el costum d'oferir, des de l'inici dels temps, una donzella per fer callar la ira d'un mal esperit, que una vegada cada *rëa rive* (mala lluna) es presentava a l'aldea en forma d'*eñukuñuku* (boa), i ho arrasava tot sense deixar pedra sobre pedra. En vista d'això els habitants del poble van decidir buscar la manera d'evitar que es presentés a l'aldea, i com a solució van arribar a l'acord d'oferir-li, uns dies abans del *rëa rive*, la seva víctima, que s'escollia entre les més belles de l'aldea.

Va passar que, una nit, quan Seridje anava al darrera d'un *ëpaha* (porc espí), perquè era molt afeccionat a la cacera nocturna, va escoltar uns gemecs tant desoladors que no va perdre un segon per comprovar el seu per què, cosa que li va costar bastant perquè tot es desenvolupava en l'encreuament dels *vijururu vivë* (encreuament d'energies negatives). Un cop que va obtenir el seu objectiu, per un moment va quedar cegat per la bellesa que veia lligada davant seu. Va sospirar vint-i-una vegades (el 21 és un número molt significatiu de la tradició bubi), tot repetint-se:

- "És ella!, és ella! *Wewe*" (bella).

Un cop tranquil·litzat, es va dirigir a ella i li va preguntar: - "Què fas aquí i d'aquesta manera?".

Ella li va respondre:

- "Compleixo el meu destí, el del meu poble".
- "Quin és aquest destí tan vil que et té lligada en aquest arbre? Explica-m'ho ràpidament!".

Una vegada posat al corrent dels fets, va pensar que no seria correcte alliberar una donzella del seu cruel destí, sinó alliberar Wewe i a totes les que d'ara endavant estarien condemnades a seguir el mateix destí. Però, mentre estava amb aquestes cavil·lacions, va sentir bufar un vent tan fort que no podia ser igualat ni per 10.000 huracans tots junts, va veure com passaven sobre el seu cap unes pedres alades, i sota els seus peus la terra cruixia, i els rius i els mars es disputaven el terreny lliure, els animals es paralizaven i la natura gemia. Però el valerós Seridje, tanta era la ràbia i el coratge que l'animaven, que no va dubtar ni per un instant a canviar de propòsit, mentre es repetia:

- "Ha de desaparèixer perquè Riasaka i les seves bel·leses trobin la pau".

I traient la seva *möchica* (llança amb la punta esmolada) del sarró, li va clavar un cop tan fort, que *Eñukuñuku* va estirar la pota, i el vent el va escombrar per sempre més de la Terra. I, es diu que d'ell mai més se'n va saber res. I a Riasaka viuen feliços els descendents de Seridje i Wewe. En el lloc en què va caure *Eñukuñuku* i va ser engolit per la terra, va brotar un llac que tu pots visitar quan vagis a Mööka, si passes per Riasaka.»

QUÈ PODEM FER?

Activitats en família

Són moltes les activitats que estan programades pel proper cap de setmana, i entre elles en trobareu per gaudir-ne tota la família.

La Fundació Casa Museu i el Consell de Mallorca us ofereixen aquest seguit d'activitats:

Dissabte, 23 d'Abril de 2016 a les 11 h

Mallorca, l'illa del tresor?

Mallorca és l'illa del tresor? Un territori envoltat de mar, esquitxat d'indrets meravellosos i habitat per éssers llegendaris. El projecte WoW! Mallorca us ofereix recursos per descobrir-lo a través de rutes literàries i també de jocs en família. Hi

*Anit passada, es capot,
saps que t'estava de bé!
Par que fosses un al·lot
de casa de cavaller.*

haurà materials didàctics perquè els més petits puguin gaudir i entretenir-se una estona. Veniu a descobrir-ho a l'estand temàtic!

D'11 a 14 h i de 16 a 20h

Dissabte, 23 d'Abril de 2016 a les 11 h

CONTACONTES: El follet vermellet.

Aquest follet explica i fa tot un seguit d'activitats màgiques sobre el color, utilitza recursos de teatre de text, d'objectes, de contacontes, de cançons i de moviment, amb la participació dels infants. El follet vermellet ens visita carregat de maletes vermelles per mostrar els seus objectes més estimats i els seus contes preferits. També parla dels amics que té d'altres colors. Imaginau de quin color és el seu raspall de dents? Quina creis que és la fruita que més li agrada? I la seva història preferida? A càrrec d'Estudi Zero

Lloc: Jardí de la Misericòrdia, via de Roma, 1, Palma

Dissabte, 23 d'Abril de 2016 a les 12 h i 17 h

Cercavila pel centre de Palma

Un grup de nins i nines clowns juguen i corren pels carrers de Palma en un joc innocent i divertit. A cada parada llegeixen i conten històries apassionadament representades. Acompanyau-los i descobrireu les llegendes associades a diferents indrets de Ciutat, els personatges fantàstics i les històries de fets inoblidables que hi varen tenir lloc... Recorregut: jardí de la Misericòrdia, carrers dels Oms i de Sant Miquel i plaça Major

Dissabte, 23 d'Abril de 2016 a les 18 h

Contallegendes

Mallorca és terra de llegendes, cada pam de l'illa amaga històries antigues que ens sorprenen, ens emocionen, ens fan riure... ens mostren un altre caire de la realitat, ens presenten personatges fascinants... Na Caterina 'Contacontes' ens ajudarà a reviure a través de la paraula viva algunes de les llegendes més emblemàtiques de Mallorca, històries apassionants per a petits i grans que formen part del batec de la memòria oral de l'illa.

A càrrec de Caterina Valriu, na Caterina 'Contacontes'

Lloc: Plaça Major, estand del Consell de Mallorca, Palma

El programa de les biblioteques municipals de l'Ajuntament de Palma també està farcit d'activitats molt interessants pels més menuts de la casa. En el següent enllaç hi trobareu tota la informació:

http://bibliopalma.palmademallorca.es/portal/PALMA/bibliopalma/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_98002_1.pdf

També tots els ajuntaments de l'illa ofereixen un bon programa complet per festejar la diada de Sant Jordi. No deixeu de consultar el del vostre municipi!

Rituals compartits

El ritual per excel·lència d'aquest dia és anar a la plaça Major de Palma o a la dels respectius pobles de cada un a posar-se al dia de les novetats literàries i a omplir la bossa d'un bon barrisc de llibres per regalar o regalar-se a un mateix. Tampoc no us oblideu de la rosa!

També aquest cap de setmana recorreran l'illa un estol de poetes vinguts en motiu del XVIIIè Festival de Poesia de la Mediterrània. En aquest enllaç hi trobareu el programa complet: <http://fundaciocasamuseu.cat/adjunts/docs/572.jpg>

I com no podia ser d'altra manera us deixam les 300 novetats literàries pel Sant Jordi 2016 que el portal vilaweb.cat ens recomana: <http://www.vilaweb.cat/noticies/especial-llibres-150-novetats-per-sant-jordi-2016-en-proces/>

TRADICIONARI DE MALLORCA #06

Direcció: Carme Castells

Documentació i elaboració: Joana Serra

Agraïments: Caterina Valriu, Pere Santandreu

Fonts:

ALCOVER, A.M.; MOLL, F. DE B.: *Diccionari català-valencià-balears*. Editorial Moll, . Palma.

AMADES, J. (2001): *Costumari Català. El curs de l'any*. Salvat Editores, Barcelona.

AV (1992): *Calendari de festes de les Illes Balears i Pitiüses*. Fundació Serveis de Cultura Popular, Barcelona.

AV (2008): *L'esplendor de la festa. Màgia i misteri de les festes antigues*. Institut d'Estudis Balearics, Palma.

FONT, M. S. (2005): *Cuina i menjar a Mallorca. Història i receptes*. Miquel Font Editor, Palma.

JANER, G. (1999): *Les festes llunyanes. Tradició i llegenda dels mallorquins*. J.J. de Olañeta, Editor, Palma.

MAS, J. [Direcció] (2003): *Diccionari del teatre a les Illes Balears*. Abadia de Montserrat i Lleonard Muntaner Editor, Palma.

ROSSICH, A. (Coord.): *El teatre català dels orígens al segle XVIII*. Edition Reichenberger i Universitat de Girona, Kassel.

SBERT, M. (2016): "El llibre fa festa al cançoner?", article publicat el 20 d'abril de 2016 a *Última Hora*.

SOLER, J. (dir.) (2005): *Tradicionari: enciclopèdia de la cultura popular de Catalunya*. (Vol. 5) Enciclopèdia Catalana, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

VALERO, G.; BUENO, J.; FONTS, B. (2010): *Les festes de Palma. Història, tradició i vigència*. Lleonard Muntaner Editor, Palma.

Festes.org: l'espai on comença la festa. www.festes.org

Cançoner 2.0. www.canconerdemallorca.cat

Espipellades: <http://www.caib.es/sacmicrofront/archivopub.do?ctrl=MCRST349ZI71227&id=71227>

Ajuntament d'Alcoi: www.alcoi.org / www.associacionsantjordi.org

Editat per la CASA PARE GINARD. MUSEU DE LA PARAULA.

Sant Joan, Mallorca, 20/04/2016.

